

Mr Bojan Ćudić, dipl. ek.*
Miodrag Čoprka, dipl. ek.*

Uloga malih i srednjih preduzeća u razvoju privrede Republike Srpske

Rezime

Prema dostupnim podacima, u Republici Srpskoj u 2009. godini je poslovalo ukupno 14.321 preduzeće (po novom zakonu o privrednim društvima za pravna lica se koristi termin „privredna društva“), od čega 14.266 ili 99,62% pripada kategoriji malih i srednjih preduzeća (MSP), koja su u 2009. godini zapošljavala 99.430 lica ili 39,45% ukupno zaposlenih. MSP su ostvarila ukupan prihod u iznosu od 11,632 milijardi KM, što je činilo 78,64% ukupnog prihoda svih preduzeća. Ostvarena dobit u sektoru MSP je 369,344 miliona KM, dok je porez na dobit iznosio 70,459 miliona KM ili 72,63% od ukupno ostvarenog budžetskog prihoda po ovom osnovu. U toku 2009. godine novootvoreno je 736 MSP preduzeća, dok je 800 preduzeća zatvoreno.

U Republici Srpskoj je u 2009. godini poslovalo 28.228 zanatsko-preduzetničkih radnji koje su zapošljavale 40.837 lica, što je činilo 16% od ukupnog broja zaposlenih. Radnje su prijavile 16,28 miliona KM na ime poreza na dobit. Radnje koje su zapošljavale do tri radnika činile su 93,28% ukupnog broja radnji. Broj novootvorenih radnji u 2009. godini je bio 3.250, dok je zatvoreno 5.616 radnji.

Navedeni podaci govore u prilog tome da je sektor malih i srednjih preduzeća značajan dio privrede, ekonomski nedovoljno jak, ali stabilan i otporan na promjene izazvane svjetskom ekonomskom krizom. Kao takav, ovaj sektor zaslužuje punu pažnju i podsticaje države, kako bi ekonomski ojačao, razvijao svoje konkurentne sposobnosti i doprinio sveopštem razvoju Republike Srpske.

Podaci dati o ovoj oblasti bazirani su na Izvještaju o realizaciji strategije razvoja malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj za period 2006–2009. godina i Godišnjem izvještaju za oblast malih i srednjih preduzeća i zanatsko-preduzetničku djelatnost u Republici Srpskoj za 2009. godinu, koje su zajedno izradili Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva Republike Srpske i Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća.

UVOD

Podrška razvoju malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj dobila je na značaju usvajanjem Programa razvoja male privrede, nakon čega je 2004. godine usvojen Zakon o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća (MSP). Usvajanjem Zakona stvorene su pretpostavke za zakonodavnu, institucionalnu i finansijsku podršku ovoj oblasti.

Mala i srednja preduzeća su u Republici Srpskoj definisana Zakonom o podsticanju razvoja MSP („Službeni glasnik Republike Srpske“ 64/02, 34/06. i 119/08). Mala preduzeća su pravna lica koja:

1. zapošljavaju prosječno godišnje od 10 do 49 radnika;
2. ostvaruju ukupni godišnji prihod od prodaje do 10.000.000 KM;
3. imaju zbir bilansa aktive u vrijednosti do 10.000.000 KM.

U okviru malih preduzeća su i mikropreduzeća, koja zapošljavaju prosječno godišnje manje od deset radnika.

Srednja preduzeća su pravna lica koja:

1. zapošljavaju prosječno godišnje od 50 do 249 radnika;
2. ostvaruju ukupni godišnji prihod od prodaje do 50.000.000 KM;
3. imaju zbir bilansa aktive u vrijednosti do 43.000.000 KM.

U Evropskoj uniji, mikro, mala i srednja preduzeća su preduzeća koja zapošljavaju manje od 250 radnika i čiji ukupni godišnji prihod ne prelazi 50 miliona evra, i/ili ukupni godišnji bilans ne prelazi 43 miliona evra. Prema preporukama Evropske komisije („Official Journal of the European Union“ L 124/03, Commission Recommendation 2003/361/EC, 6. May 2003), pod preduzećem se podrazumijeva bilo koji subjekat koji je angažovan u ekonomskim aktivnostima bez obzira na njegov pravni oblik, uključivši i subjekte angažovane u zanatskoj i drugim aktivnostima koji su na individualnoj ili porodičnoj osnovi, kao i partnerstva ili udruženja redovno angažovana u ekonomskim aktivnostima.

* Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Definicija MSP u Republici Srpskoj je samo djelimično usklađena sa preporukama Evropske komisije. U narednom periodu, izmjenama i dopunama Zakona o podsticanju razvoja MSP potrebno je izvršiti usklađivanje iste sa definicijom u EU. To se prvenstveno odnosi na uključivanje zanatsko-preduzetničkih radnji u definiciju MSP, prema preporukama Evropske komisije.¹

1. STANJE MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U REPUBLICI SRPSKOJ

Stanje MSP za potrebe ovog rada sagledano je, uglavnom, na osnovu podataka Fonda PIO Republike Srpske i Poreske uprave Republike Srpske, koja od 01.01.2010. godine raspolaže jedinstvenom bazom podataka poreskih obveznika i obveznika uplata doprinosa. Zahvaljujući Projektu promovisanja pokretljivosti tržišta rada (ELMO), koji je finansirala Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), stvoren je jedinstveni sistem za registraciju, kontrolu i naplatu poreza i doprinosa u Poreskoj upravi. Time su Poreska uprava i vanbudžetski fondovi (Fond PIO,

Fond zdravstvenog osiguranja, Zavod za zapošljavanje i Javni fond dječije zaštite) dobili jedinstvenu bazu podataka koja sadrži sve informacije o prijavljenim i plaćenim porezima i doprinosima. Na ovaj način, baza podataka Poreske uprave RS je postala jedini sveobuhvatni izvor podataka za izradu analize stanja MSP i zanatsko-preduzetničkih radnji.²

Problem koji se svake godine javlja u Republici Srpskoj, prilikom analiziranja stanja MSP i zanatsko-preduzetničkih radnji, predstavlja nepostojanje preciznih podataka o broju privrednih subjekata.

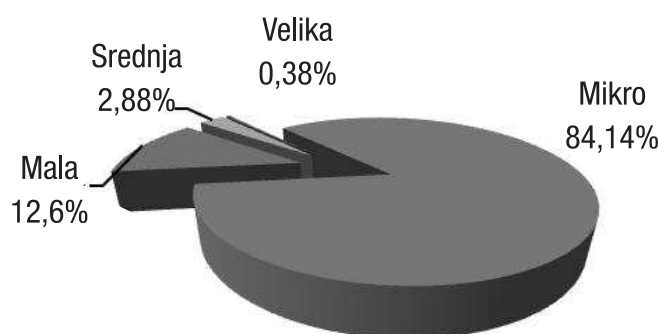
Ukupan broj MSP u Republici Srpskoj u 2009. godini je, prema Godišnjem izvještaju za oblast malih i srednjih preduzeća i zanatsko-preduzetničku djelatnost u Republici Srpskoj za 2009. godinu, iznosio 14.266, što predstavlja 99,62% od ukupnog broja preduzeća. U strukturi MSP najviše je mikropreduzeća, odnosno 12.049, sa dominantnim učešćem od 84,14%, dok je 1.805 malih preduzeća sa 12,60% i 412 srednjih preduzeća sa 2,88% učešća u ukupnom broju preduzeća. Velika preduzeća čine samo 0,38% od ukupnog broja preduzeća u Republici Srpskoj.

Tabela 1: Struktura preduzeća prema veličini u 2009. godini

Preduzeće	Broj preduzeća	Učešće u ukupnom broju preduzeća (u %)
Mikro (do 9 zap.)	12.048	84,14
Mala (10-49 zap.)	1.804	12,60
Srednja (50-249 zap.)	412	2,88
UKUPNO MSP	14.266	99,62
Velika (preko 250 zap.)	55	0,38
UKUPNO	14.321	100,00

Izvor: Poreska uprava RS

Grafikon 1: Struktura preduzeća prema veličini u 2009. godini

Izvor: Poreska uprava RS

Najviše MSP u 2009. godini je registrovano kao društva sa ograničenom odgovornošću, 12.292 ili 86,16%, dok je akcionarskih društava u sektoru MSP 6,35% ili 906 MSP.

Tabela 2: Struktura MSP prema obliku organizovanja u 2009. godini

Oblik organizovanja	Mikro	Mala	Srednja	Ukupno	
	Broj	Broj	Broj	Broj	u %
AD	517	233	156	906	6,35
DOO	10.592	1.462	238	12.292	86,16
Ostalo	940	110	18	1.068	7,49
Ukupno	12.049	1.805	412	14.266	100

Izvor: Poreska uprava RS

¹ Odredbe Zakona o podsticanju razvoja MSP („Službeni glasnik RS“ 64/02, 34/06. i 119/08) odnose se na zanatsko-preduzetničku djelatnost samo u pogledu ciljeva, strategije razvoja, podsticajnih mjera i nosilaca strategije.

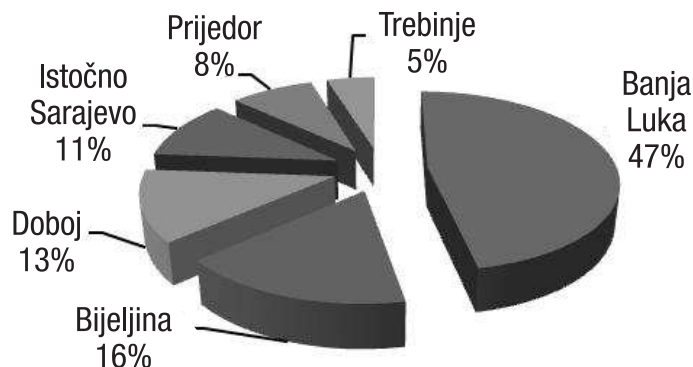
² S obzirom na to da je ažuriranje baze podataka Poreske uprave još uvijek u toku zbog spajanja različitih evidencija gorenavedenih institucija, podaci korišćeni u radu predstavljaju trenutni presjek stanja koji se još uvijek ažurira.

Prilikom analize regionalne zastupljenosti MSP korišćena je podjela po privrednim područjima definisanim Prostornim planom Republike Srpske do 2015. godine: Prijedor, Banja Luka, Doboj, Bijeljina, Istočno Sarajevo i Trebinje.

Podaci pokazuju da je, kao i prethodnih godina, najveći broj MSP koncentrisan na području Banje Luke (46,96%). Bijeljinsko

područje je imalo 16,56% MSP, područje Doboj 12,69%, a slijede ih područje Istočnog Sarajeva sa 10,62% i područje Prijedor sa 8,35%. Područje Trebinja ima najmanje učešće MSP u ukupnom broju MSP u Republici Srpskoj (4,81%).

Grafikon 2: Teritorijalna zastupljenost MSP po privrednim područjima Republike Srpske

Izvor: Poreska uprava RS

Izveštaji Republičke agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća o stanju u ovoj oblasti pokazuju da Republika Srpska ima izgrađen institucionalni i zakonski okvir za oblast MSP, da je proširena i ojačana institucionalna mreža za pomoć preduzećima i unapređenje preduzetništva.

1.1. Novootvorena i zatvorena MSP po sektorima djelatnosti

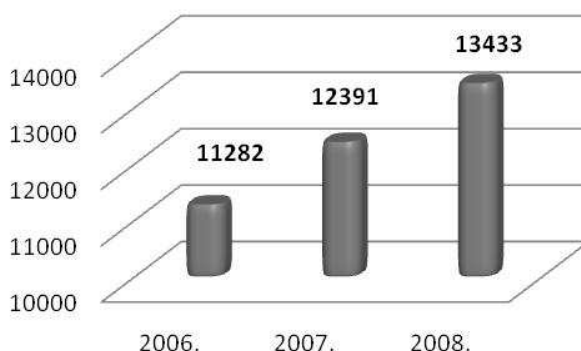
Ubrzanje postupka i smanjenje troškova registracije poslovnih subjekata je jedan od glavnih operativnih ciljeva definisanih Strategijom razvoja MSP Republike Srpske. Međutim, ključni pomoci u samom ubrzanju postupka registracije poslovnih subjekata će se postići tek nakon uspješne realizacije velikog broja preduslova (npr. registarski sudovi kasne sa unošenjem podataka u elektronski dio jedinstvenog Registra poslovnih subjekata i još uvijek nije formirana mreža registarskih sudova).

Proces registracije zanatsko-preduzetničkih djelatnosti je znatno ubrzan formiranjem servisa za registraciju u pojedinim opštinama Republike Srpske, čime je omogućena njihova registracija za jedan dan (one stop shop).

Zakonom o privrednim društvima olakšan je postupak osnivanja privrednih društava, jer je umjesto dva sada neophodan samo jedan osnivački akt društva. Isto tako, omogućena je samostalna procjena nenovčanih uloga od samih osnivača kod društva s ograničenom odgovornošću i zatvorenog akcionarskog društva (ranije je bilo potrebno angažovati ovlaštenog procjenitelja), propisani su rokovi postupanja registra i dr.

U periodu 2006–2008. godine u Republici Srpskoj je zabilježen prosječan trend povećanja broja novoregistrovanih MSP od oko 1.150 godišnje, što je vidljivo iz grafikona.³

Grafikon 3: Kretanje broja MSP u Republici Srpskoj za period 2006–2008. godina

Izvor: Fond PIO RS

U 2009. godini ukupan broj novootvorenih MSP u Republici Srpskoj je iznosio 736, od čega je najveći broj, kao i prethodnih godina, u sektoru trgovine na veliko i malo, opravke motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu (40,82%). Nakon toga slijedi sektor prerađivačke industrije sa 13,74% i poslovanja nekretninama,

iznajmljivanja i poslovne djelatnosti sa 10,75% u ukupnom broju novootvorenih MSP. Broj zatvorenih preduzeća u 2009. godini je iznosio 800, od čega se više od polovine odnosi na preduzeća iz sektora trgovine na veliko i malo, opravke motornih vozila, predmeta za ličnu upotrebu (414 preduzeća ili 51,75%).

³ U analizi kretanja broja preduzeća 2006–2008. su korišćeni podaci iz baze podataka Fonda PIO RS, koji nisu u potpunosti uporedivi sa podacima o broju preduzeća iz nove baze podataka Poreske uprave RS za 2009. godinu, zbog različitih metodologija u prikupljanju i obradi podataka.

Tabela 3: Novootvorena i zatvorena MSP u 2009. godini

Sektori djelatnosti	Novootvorena	Učešće u ukupnom broju (%)	Zatvorena	Učešće u ukupnom broju (%)
A Poljoprivreda, lov i šum.	32	4,35	28	3,50
B Ribarstvo	1	0,14	-	0,00
C Vađenje rude i kamena	5	0,68	7	0,88
D Prerađivačka industrija	101	13,74	130	16,25
E Prodaja električne energije, gasa, vode, snadb.	10	1,36	4	0,50
F Građevinarstvo	48	6,53	42	5,25
G Trgovina na veliko i malo, opravka mot. vozila	300	40,82	414	51,75
H Ugostiteljstvo	20	2,72	20	2,50
I Saobraćaj, skladištenje i komunikacije	45	6,12	63	7,88
J Finansijsko posredovanje	6	0,82	8	1,00
K Poslovanje nekretninama, poslovne djelatnosti	79	10,75	72	9,00
Ostale djelatnosti	88	11,97	12	1,50
Ukupno	736	100	800	100,00

Izvor: Poreska uprava RS

1.2. Uspješnost poslovanja malih i srednjih preduzeća

Pokazatelji uspješnosti poslovanja MSP u Republici Srpskoj u 2009. godini prikazani su na osnovu podataka sadržanih u godišnjim poreskim prijavama za porez na dobit. Prema podacima Poreske uprave RS, ukupan prihod koji su prijavila sva preduzeća u 2009.

godini putem podnošenja godišnjih poreskih prijava za porez na dobit, je iznosio 14.792.120.605 KM. Od tog iznosa 78,64% se odnosi na MSP, a 21,36% na velika preduzeća. Na MSP se odnosi 75,28% ukupno prijavljene dobiti i 72,63% ukupno plaćenog poreza na dobit, što je prikazano u narednoj tabeli.

Tabela 4: Podaci iz godišnje poreske prijave za porez na dobit

	Ukupan prihod (u 000)	%	Dobit/Gubitak (u 000)	%	Porez na dobit (u 000)	%
Mikro	2.796.527	18.91	101.545	20.70	21.576	22.24
Mala	4.056.738	27.42	196.146	39.98	26.240	27.05
Srednja	4.779.303	32.31	71.652	14.60	22.641	23.34
Ukupno MSP	11.632.569	78.64	369.344	75.28	70.459	72.63
Velika	3.159.551	21.36	121.294	24.72	26.548	27.37
UKUPNO	14.792.120	100.00	490.638	100.00	97.007	100.00

Izvor: Poreska uprava RS

U strukturi ukupnog prihoda najveće je učešće trgovine na veliko i malo, opravke motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstava sa 42,20%, te prerađivačke industrije sa 17,32%. Najveća dobit ostvaren je u trgovini, građevinarstvu i saobraćaju, skladištenju i vezama.

Podaci govore da je ukupan prihod po zaposlenom radniku u velikim preduzećima znatno niži u odnosu na MSP. Najveći ukupni prihod po zaposlenom u 2009. godini imala su mikropreduzeća, dok su najveći ukupni prihod po preduzeću imala velika i srednja preduzeća.

1.3. Stanje malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji

Kao kičmeni stub ekonomije EU su postavljena mala i srednja preduzeća, a pogledom na statističke podatke EU, jasno je i zašto – mala i srednja preduzeća čine više od 67% zaposlenosti privatnog sektora, a u nekim privrednim djelatnostima (metaloprerađivački sektor, građevinarstvo, namještaj) i više od 80%.

Rast i zapošljavanje su primarni zadaci politika EU u kontekstu revidirane Lisabonske strategije sa tri ključna cilja:⁴

- postaviti znanje u srž razvoja;
- učiniti Evropu atraktivnijom za investicije i rad i
- kreirati veći broj kvalitetnijih poslova.

Prema podacima EUROSTAT-a⁵, nefinansijski poslovni sektor u Evropskoj uniji obuhvata oko 20 miliona preduzeća, preko 99% ih čine MSP. Budući da unutar sektora MSP, većinu čine mikropreduzeća (92%), odnosno preduzeća koja imaju manje od 10 zaposlenih, tipično evropsko preduzeće je mikropreduzeće.

Nove članice Evropske unije imaju veće stope otvaranja i gašenja preduzeća nego stare članice. Većina novih preduzeća se otvara u uslužnom sektoru i većina su mikropreduzeća.

Okolo dvije trećine od ukupnog broja zaposlenih u privatnom sektoru u EU su u MSP. Mikropreduzeća (ona koja imaju prosječno dva zaposlena radnika) zapošljavaju 30% od ukupnog broja zaposlenih u privatnom sektoru.

Podaci EUROSTAT-a takođe govore da je doprinos MSP rastu zaposlenosti između 2002. i 2007. godine bio mnogo veći (84%) nego što se moglo očekivati od njihovog učešća u ukupnoj zaposlenosti (67%).

⁴ Evropska komisija. "Implementing the Community Lisbon Programme – Modern SME policy for Growth and Employment", COM (2005) 551 final, 10. novembar 2005.

⁵ EUROSTAT – Agencija za statistiku Evropske unije

MSP u EU imaju nižu produktivnost zaposlenih nego velika preduzeća. Prema tome, MSP doprinose razumljivo manjem udjelu u dodanoj vrijednosti (58%) nego u zapošljavanju (67%). Produktivnost zaposlenih je najniža u mikropreduzećima. Takođe, MSP (mikropreduzeća posebno) pokazuju nižu profitabilnost i naknadu zaposlenih nego velika preduzeća.

Upoređujući podatke o strukturi MSP po djelatnostima u Republici Srpskoj sa strukturom MSP po djelatnostima u EU evidentna je relativno nepovoljna struktura MSP u Republici Srpskoj u odnosu na strukturu u EU. Ta nepovoljnost se ogleda u većinskom učešću MSP u tri do četiri djelatnosti, sa dominantnim učešćem trgovine na malo i veliko, opravke motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu, dok u zemljama EU postoji proporcionalna zastupljenost MSP u svim djelatnostima.

2. ZAPOSLENOST U MALIM I SREDNJIM PREDUZEĆIMA U REPUBLICI SRPSKOJ

U Republici Srpskoj se pitanje (ne)zaposlenosti sve više pokušava riješiti kroz podsticanje razvoja MSP. Ovaj pristup se sve više ugrađuje i u strateške dokumente.

Što se tiče trenda zaposlenosti, u periodu 2006–2008. godine (na osnovu podataka Fonda PIO RS) broj zaposlenih u MSP je povećan za 15,14%. U 2007. godini u odnosu na 2006. godinu, broj zaposlenih je povećan za 6,21%, dok je u 2008. godini došlo do povećanja za 8,40%. Broj zaposlenih u MSP u Republici Srpskoj u 2008. godini iznosio je 138.108, radnika što je predstavljalo 53,28% od ukupnog broja zaposlenih. Najveći procenat zaposlenih je bio u srednjim preduzećima (42,45%) i malim preduzećima (35,69%). Mikropreduzeća zapošljavala su 21,86% od ukupnog broja zaposlenih u MSP.

Tabela 5: Broj zaposlenih u MSP u Republici Srpskoj za period 2006-2008. godina

Preduzeće	2006.	2007.	2008.	Rast 2007/2006 (%)	Rast 2008/2007 (%)	Rast 2008/2006 (%)
Mikro	26.184	28.567	30.194	9,10	5,70	15,31
Mala	44.034	46.765	49.291	6,20	5,40	11,94
Srednja	49.732	52.069	58.623	4,70	12,59	17,88
UKUPNO	119.950	127.401	138.108	6,21	8,40	15,14

Izvor: Fond PIO RS

Prema podacima Poreske uprave Republike Srpske, broj zaposlenih u MSP u 2009. godini iznosio je 99.430 lica.⁶ Stopa ukupne zaposlenosti u 2009. godini je prema anketi radne snage, iznosila 37,2%, što je približno nivou 2008. godine, kada je ona iznosila

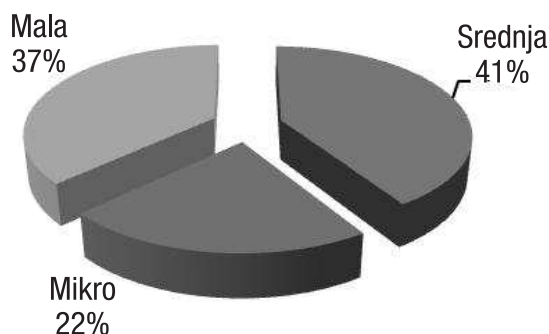
37,3%. Najveći broj zaposlenih radnika u MSP u 2009. godini bio je u srednjim (41,57%) i malim preduzećima (36,62%), dok su mikropreduzeća zapošljavala 21,81% od ukupnog broja zaposlenih u MSP, što se jasno vidi iz sljedeće tabele i grafikona.

Tabela 6: Broj zaposlenih u MSP u 2009. godini

Preduzeća	Broj zaposlenih u MSP	Učešće zaposlenih u MSP (%)	Prosječan broj zaposlenih po jednom MSP
MIKRO (do 9 zap.)	21.687	21,81	2
MALA (10-49 zap.)	36.413	36,62	20
SREDNJA (50-249 zap.)	41.330	41,57	100
UKUPNO	99.430	100	7

Izvor: Poreska uprava RS

Grafikon 4: Struktura zaposlenih u MSP u 2009. godini

Izvor: Poreska uprava RS

⁶ U analizi kretanja broja zaposlenih 2006–2008. su korišćeni podaci iz baze podataka Fonda PIO RS, koji nisu u potpunosti uporedivi sa podacima o broju zaposlenih iz nove baze podataka Poreske uprave RS za 2009, zbog različitih metodologija u prikupljanju i obradi podataka.

Posmatrano prema sektorima djelatnosti, najveći broj radnika u MSP je bio zaposlen u prerađivačkoj industriji (29,80%) i trgovini na veliko i malo, opravci motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu (28,55%). Manji procenat je bio zaposlen u građevinarstvu, i to

11,34%, dok je u poslovanju nekretninama, iznajmljivanju i poslovnim djelatnostima bilo 5,99% zaposlenih, od ukupnog broja zaposlenih u MSP.

Tabela 7: Struktura zaposlenih u MSP prema djelatnosti u 2009. godini

Djelatnost	Učešće
Prerađivačka industrija	29.80%
Trgovina na veliko i malo, opravka motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu	28.55%
Građevinarstvo	11.34%
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti	5.99%
Saobraćaj, skladištenje i komunikacija	5.47%
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	4.20%

Izvor: Poreska uprava RS

Razvoj preduzetništva i stvaranje uslova za brzi rast i razvoj MSP predstavlja jedan od temelja u stvaranju radnih mjesta. To mora biti sistematski uklopljeno u poboljšanje političke, poslovne i investicione klime, fizičke i socijalne infrastrukture i političkih institucija (brže, jednostavnije i manje proceduralno upravljanje ekonomskim procesima, naročito osnivanje preduzeća i rješavanje njihovih sudskih sporova), transfer tehnologija i njihovu dogradnju kroz komercijalne inovacije proizvoda i proizvodnih procesa, naročito unutar klusterskih inicijativa, diverzifikaciju finansijskih šema i instrumenata te specifično kroz ruralnu zaposlenost.

3. ZNAČAJ INVESTICIJA U MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

U cilju prikaza značaja investicija u MSP za razvoj privrede Republike Srpske potrebno je sagledati proces stvaranja društvenog bruto proizvoda u kojem se upotrebljavaju pojedini faktori reprodukcije, i to: rad, sredstva za rad, koja u kombinaciji s radom podrazumijevaju i tehnički napredak definisan u širem smislu, te predmeti rada koje je potrebno nadoknaditi kako bi bio moguć novi ciklus društvene reprodukcije. Ovim faktorima se dugoročno osigurava jednostavna reprodukcija, dok dio društvenog bruto proizvoda koji preostaje nakon toga služi za proširenu reprodukciju. U skladu s tim određena je i struktura raspodjele društvenog bruto proizvoda:⁷

1. Bruto društveni proizvod
2. Amortizacija
 - 2.1. Dio za zamjenu
 - 2.2. Slobodni dio

3. Nacionalni dohodak (1. - 2.)
4. Neto plate
 - 4.1. Potrošnja
 - 4.2. Štednja
5. Javni rashodi
6. Akumulacija (3. - 4.1. - 5.1.)

Kako su investicije ulaganja akumulacije u procesu razvoja, otuda i visok stepen međuzavisnosti između akumulacije i investicija, s jedne strane, te privrednog razvoja, s druge strane. Investicije, dakle, proizlaze iz akumulacije koja se troši radi podsticanja privrednog razvoja. Odluka o upotrebi društvene akumulacije je investiciona odluka, dok slijed investicionih odluka čini investicijsku politiku.

Funkcionalna međuzavisnost između privrednog razvoja i investicija se može odrediti izrazom⁸:

$$r = s / k$$

gdje je:

r – stopa privrednog rasta;

s – stopa investicija;

k – marginalni kapitalni koeficijent.

Ovaj izraz zapravo određuje stopu privrednog rasta koja je direktno srazmjerna stopi investicija, a obrnuto srazmjernan vrijednosti kapitalnog koeficijenta.

U periodu od 2006. do 2008. godine bruto domaći proizvod u Republici Srpskoj je stalno rastao po realnoj stopi od 5,8% do 6,7%, što je znatno iznad ostvarenja u zemljama šireg regionalnog okruženja.

Tabela 8: Bruto domaći proizvod za period 2006-2009. godina

Godina	BDP u mil. KM (tekuće cijene)		% RS u BiH	Indeks (tekuće cijene)		Stope rasta (stalne cijene)		BDP per capita u KM (tekuće cijene)		BDP per capita u € (tekuće cijene)	
	RS	BiH		RS	BiH	RS	BiH	RS	BiH	RS	BiH
2006.	6.544	19.121	34,2%	113,6	113	5,8	7,2	4.533	4.976	2.318	2.545
2007.	7.351	21.759	33,8%	112,3	113,8	6,7	6	5.106	5.663	2.611	2.895
2008.	8.489	24.716	34,3%	115,5	113,6	6,2	5,7	5.895	6.435	3.015	3.290
2009.	8.243	23.994	34.40%	97,1	97,1	-2,8	-2,9	5.744	6.244	2.937	3.192

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srpske, Banja Luka i Agencija za statistiku BiH, Sarajevo

⁷ Bendeković, J. i koautori, *Priprema i ocjena investicionih projekata*, FOIP 1974. d.o.o., Zagreb, 2007, str. 43.

⁸ Vojnić, D., *Investicije i društvena reprodukcija*, Ekonomski institut Zagreb, Zagreb 1977, str. 4.

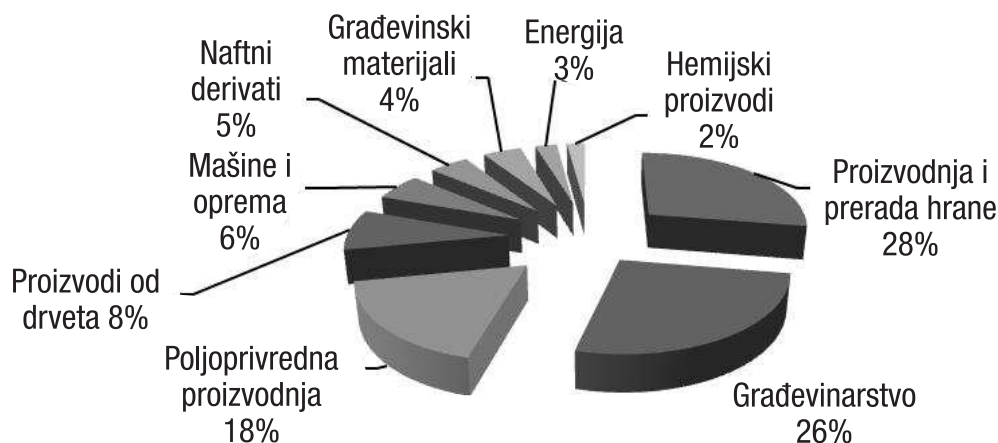
Ekonomska kriza je usporila ekonomski rast, te nominalna stopa bruto domaćeg proizvoda za 2009. godinu iznosila je -2,8%. Učešće Republike Srpske u bruto domaćem proizvodu Bosne i Hercegovine je bilo u blagom porastu sa 34,2% u 2006. na 34,4% u 2009. godini.

Investicijama u MSP stvaraju se preduslovi za brži razvoj privrede Republike Srpske, budući da je sasvim jasno da one imaju važnu ulogu u stvaranju novih, trajnih radnih mjesta, povećanju izvoza, prenošenju tehnologije i znanja o poslovanju, povećanju konkurentnosti, unapređenju ukupne proizvodnje i, konačno, smanjenju siromaštva putem opšteg privrednog rasta i razvoja.⁹

U 2009. godini ukupne bruto strane direktne investicije u Republici Srpskoj su iznosile 122,3 miliona KM, dok su neto investicije iznosile 104,5 miliona KM. Neto vrijednost stranih investicija u 2009. godini je u odnosu na 2008. godinu bila manja za 37%.

U okviru industrije u 2009. godini, podsektor proizvodnje i prerade hrane je privukao najveći iznos direktnih stranih ulaganja i ujedno najveći broj investicija. Značajan obim investicija je privukao i sektor građevinarstva, sa 26% ukupnih investicija u 2009. godini.

Grafikon 5: Investicije u industriji RS, u 2009. godini

Izvor: MOFTER – Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa

Globalna ekonomska i finansijska kriza je imala veliki uticaj na direktna strana ulaganja u Republiku Srpsku u 2009. godini. Priliv DSI (direktna strana investicije) je smanjen u cijeloj regiji u posljednjoj godini. Zaključci okruglih stolova o DSI, u 2009. godini, jesu da je u periodu krize važno zadržati postojeće ulagače u zemlji. Međutim, globalna ekonomska kriza nije jedini razlog za smanjenje stranih investicija u RS. Ostali razlozi su: politička nestabilnost, nedostatak predanosti reformama i nepredvidivo poslovno okruženje. Sporost u provođenju reformi je obeshrabrujuća i za domaće i za strane investitore.¹⁰

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kontinuirano praćenje i analiza stanja malih i srednjih preduzeća i preduzetničkih radnji predstavlja neophodnu podlogu za pokretanje inicijativa za donošenje uspješnih podsticajnih mjera i novih zakonskih rješenja za brži razvoj malih i srednjih preduzeća, a posebno za brže zapošljavanje, veći izvoz, ravnomjerniji regionalni razvoj i dr.

Razvoj malih i srednjih preduzeća neophodan je za razvoj ekonomije u cjelini, budući da ona stimulišu privatno vlasništvo i preduzetničke sposobnosti. Osnovna karakteristika MSP je njihova fleksibilnost i sposobnost prilagođavanja tržišnim uslovima, što je posebno značajno danas u turbulentnim uslovima poslovanja. Međutim, nesporno je i to da je za razvoj privrede jedne zemlje neophodno postojanje i jakih velikih preduzeća.

Razvoj MSP je kompleksan izazov, koji podrazumijeva saradnju države i privatnog sektora. Odnos Republike Srpske prema MSP je važan i sa stanovišta približavanja Evropskoj uniji, što podrazumijeva usklađivanje sistemskog ambijenta i poboljšanje

klima za razvoj preduzetništva, privatne inicijative i razvoja MSP u skladu s Evropskom poveljom o MSP (sada Small Business Act).

Pitanje razvoja MSP direktno je vezano i za pitanje nezaposlenosti. Sporo otvaranje novih radnih mjesta i generalno niska potražnja za radnom snagom nedvosmisleno je ključni problem nezaposlenosti u Republici Srpskoj. Evropska komisija u svom izvještaju o napretku BiH ocjenjuje da ne postoji proces kreiranja radnih mjesta koji može da apsorbira priliv radne snage na tržište rada. U tom kontekstu potrebno je razvijati mjere usmjerene na ponudu radnih mjesta, odnosno razvoj preduzetništva.

Kada je riječ o podsticajnim mjerama za razvoj MSP, bitno je ukazati na sve mjere koje dovode do stvaranja povoljne klime za razvoj MSP. Republika Srpska je u tome napravila značajne korake u posljednjem periodu, posebno u institucionalnom dijelu, prije svega zahvaljujući razvojnim programima institucija Republike Srpske. Republika Srpska ima izgrađenu institucionalnu infrastrukturu za podršku razvoju MSP na republičkom i djelimično na lokalnom nivou, te definisane strateške i zakonske okvire za podsticanje razvoja ove oblasti, kao što su Strategija razvoja MSP i Zakon o podsticanju razvoja MSP. Situacija na nivou BiH je komplikovanija zbog složenog uređenja države i velikog uticaja političkog faktora.

Iskustva razvijenih zemalja pokazuju da uspješan razvoj sektora MSP zahtijeva jaku i efikasnu podršku relevantnih javnih institucija. Ova podrška mora da bude iz oblasti zakonodavstva, razvoja infrastrukture, finansiranja i sprovođenja konkretnih projekata. Zainteresovane strane, poput javnih institucija, privatnih preduzeća, donatora i drugih učesnika u sektoru MSP trebalo bi da sarađuju, te da se usaglase oko mehanizama podrške razvoju sektora MSP.

⁹ Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja u Republiku Srpsku za period 2009–2012. godina

¹⁰ Vijeće stranih investitora, Bijela knjiga 2009.

LITERATURA

1. Bendeković, J. i koautori, *Priprema i ocjena investicionih projekata*, FOIP 1974. d.o.o., Zagreb, 2007.
2. Ekonomski institut RS, *Ekonomska politika Vlade Republike Srpske za 2010.*
3. Evropska komisija. "Implementing the Community Lisbon Programme – Modern SME policy for Growth and Employment", COM (2005) 551 final, 10. novembar 2005.
4. Godišnji izvještaj za oblast malih i srednjih preduzeća i zanatsko-preduzetničku djelatnost u Republici Srpskoj za 2009.
5. Izvještaj o realizaciji strategije razvoja malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj za period 2006–2009.
6. Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja u Republiku Srpsku za period 2009–2012.
7. Strategija razvoja MSP BiH za period 2009–2013.
8. Strategija razvoja MSP u Republici Srpskoj za period 2006–2010.
9. Vojnić, D., *Investicije i društvena reprodukcija*, Ekonomski institut Zagreb, Zagreb 1977.
10. Zakon o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća, „Službeni glasnik Republike Srpske“ 64/02, 34/06. i 119/08.
11. <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>

Summary

According to available data in the Republic of Srpska in 2009 year operated 14,321 companies, of which 14,266 or 99.62% belongs to the category of small and medium-sized (SMEs), which in 2009 year was employed 99,430 persons or 39.45% of total employment. SMEs have achieved total revenue of 11.632 billion BAM, which represents 78.64% of total income of all enterprises. Realized gains in the SME sector was 369.344 million profit, while the corporate income tax amounted to 70.459 million or 72.63% of the total budget revenues on this basis. In 2009 the newly established SME is 735 while 800 enterprises closed.

In 2009 was 28,228 operating crafts of shops that employ 40,837 people, which makes 16% of the total number of employees. Crafts reported 16,28 million BAM for taxes on profits. Crafts employ up to three workers are 93.28% of the total number of crafts. Number of newly opened shop in 2009 year is 3,250, while 5,616 closed shop.

These data are in favor of the sector of small and medium sized enterprises an important part of the economy, economic sufficiently strong, but stable and resistant to changes caused by global economic crisis. As such, this sector deserves the full attention and incentives for the community to strengthen economic, constantly developing their competitive capabilities and contributed to the development of Serbian omnipresent. The data presented in this area are based on the „Report on implementation of strategies for small and medium enterprises in the Republic of Srpska for the period 2006-2009. Years“ and the „Annual Report for the area of small and medium-sized enterprises and handicraft-entrepreneurial activities in the Republic of Srpska in 2009 year“.